

УДК 338.5:330.1

В. В. Божкова,

д. е. н., професор, професор кафедри бізнес-економіки та адміністрування,
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, м. Суми, Україна
ORCID ID: 0000-0002-1557-3819

Д. С. Божков,

аспірант, Сумський державний університет, м. Суми, Україна
ORCID ID: 0000-0001-6623-3921

DOI: 10.32702/2306-6792.2021.3.16

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ВИЗНАЧЕННЯ ЦІН НА ПРОДУКЦІЮ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

V. Bozhkova,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Business Economics and Administration, Sumy Anton Makarenko State Pedagogical University, Sumy, Ukraine

D. Bozhkov,

Postgraduate student of the Department of Marketing, Sumy State University, Sumy, Ukraine

THE IMPACT OF GLOBALIZATION ON THE DETERMINATION OF PRICES FOR INDUSTRIAL PRODUCTS

У статті розглянуто нові чинники, які з'явилися в умовах глобалізації світових ринків і впливають на процеси ціноутворення промислових підприємств.

Встановлено, що на вибір нових інструментів, які промислові підприємства використовують у процесі ціноутворення, впливають, з одного боку, парадигмальні зміни, що відбуваються у зовнішньому середовищі, а з іншого — потенціал самого суб'єкта господарювання (тобто його можливості й ресурси). Систематизовано інструментарій маркетингового ціноутворення промислових підприємств в умовах розвитку глобалізаційних процесів, який нині розширений засобами ІКТ, WEB-аналітики тощо.

Досліджено роль держав у захисті національних товаровиробників. Узагальнено інструменти цінового та нецінового економічного впливу з боку держав на товаровиробників промислової продукції з метою підтримки національних суб'єктів господарювання та захисту національних інтересів.

Результати дослідження можуть бути використані під час формування економіко-математичної моделі ціноутворення, яка враховує зазначені особливості та чинники впливу на ціни.

The article considers new factors that have emerged in the context of globalization of world markets and affect the pricing of industrial enterprises.

It is established that the choice of new tools that industrial enterprises use in the pricing process is influenced, on the one hand, by paradigmatic changes in the external environment, and on the other — the potential of the business entity (ie its capabilities and resources). The tools of marketing pricing of industrial enterprises in the conditions of development of globalization processes are systematized, which is now expanded by means of ICT, WEB-analytics, etc.

The role of states in the development of national economies (foreign trade in goods and services, attracting foreign investment, labor migration, etc.) and protecting the interests of national producers is studied. The tools of price and non-price economic influence on the part of states on industrial producers in order to support national economic entities and protect national interests are generalized.

It is specified that the intensification by different states in order to protect national producers is based on the use of the following tools:

- subsidies (exports, imports, domestic incentive subsidies),
- licensing (import, export),
- quotas,
- insurance (export),
- benefits (tax for exports, social security taxes, for investments),
- duties (antidumping, countervailing, import),

- measures (non-tariff regulation, export regulation, anti-dumping),
- financial support (preferential export credits, state support and assistance in foreign markets, financial grants),
- restrictions (temporary restriction of imports, import blockade),
- general protective guarantees (investment protection, preferences), etc.

It has been determined that for external market players, the introduction of protectionist measures by states means the emergence / presence of additional barriers or the inability to operate in such a market at all.

The results of the study can be used in the formation of economic and mathematical model of pricing, which takes into account these features and factors influencing prices.

Ключові слова: протекціонізм, глобалізація, інструменти, ціновий вплив, неціновий вплив.
Key words: protectionism, globalization, tools, price influence, non-price influence.

АКТУАЛЬНІСТЬ

Поширення глобалізації спричинило лавиноподібну низку змін у світовому соціально-економічному розвитку. Попри те, що загалом глобалізація є еволюційним етапом розвитку, своєрідною революцією, вона має як позитивні, так і негативні наслідки. Зокрема скорочення робочих місць, поширення високотехнологічних видів шахрайств, посилення конкуренції серед товаровиробників тощо. Все це змушує суб'єктів господарювання не лише до впровадження змін у виробничо-збутовій діяльності, а й до застосування нових бізнес-моделей, принципів і підходів у менеджменті. Це стосується і перегляду механізмів ціноутворення на всі види товарів, які необхідні людству (у т.ч. промислові).

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Проблеми ціноутворення на продукцію промислових підприємств в умовах глобалізації узгоджується з основними положеннями "Концепції науково-технологічного та інноваційного розвитку України" (затвердженої Постановою ВР України № 916-XIV від 13.07.1999 р.) [1], а також на світовому рівні з основними положеннями резолюції Генеральної Асамблеї ООН "Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року" [2] та іншими програмними документами.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Дослідженню проблем впливу глобалізації на розвиток як окремих суб'єктів господарювання, так і економік в цілому присвячено чи-

мало праць науковців (Макаревич А. [3], Пуха Ю. [4] та інших), окремі аспекти маркетингового ціноутворення висвітлені в дисертаційних роботах Жданко Є.С. [5], Кожушкін М.Е. [6], Мардус Н.Ю. [7], Рябченко І.М. [8] та інших.

Зокрема Пуха Ю. акцентує, що для переходу в "Індустрію 4.0" і глибинної наскрізної автоматизації всієї діяльності підприємств потрібні принципово нові види технологій, що змінюють звичні бізнес-моделі (у т.ч. зовнішні та внутрішні процеси підприємств — нові й існуючі) [4].

Макаревич А. зазначає, що нове покоління обладнання дозволяє збирати актуальні дані в реальному часі, виробляти персоналізовані продукти, створюючи прямі зв'язки ланцюжка виробництва від замовлення продукту до отримання його споживачем в найкоротші терміни з максимальною ефективністю процесу. У промисловості йдеться про верстати, які здатні оновлювати програми завдяки підключенню до Інтернету, аналізувати власний знос, вдосконалитися для виконання різноманітних завдань [3].

Мазур О.Є. резюмує, що перехід конкуренції на світовий рівень втягує фірми, які давно закріплені на ринку, в цінові війни, оскільки зростає чисельність виробників з країн із дешевою робочою силою, які пропонують однакову якість за нижчими цінами. Отже, конкуренція дедалі більше ґрунтується на надмірних потужностях і місткостях ринку, що постійно звужуються, а тому здійснюється в багатьох галузях виключно за допомогою цін [9].

Відтак обґрунтування підходів до ціноутворення у промисловій сфері на основі глибинного аналізу впливу різних видів факторів є актуальним завданням як з теоретичної, так і з практичної точок зору.

МЕТА СТАТТІ

Метою даного дослідження є конкретизація особливостей впливу глобалізації на процеси встановлення цін на продукцію промислових підприємств та інструментарію товарови-

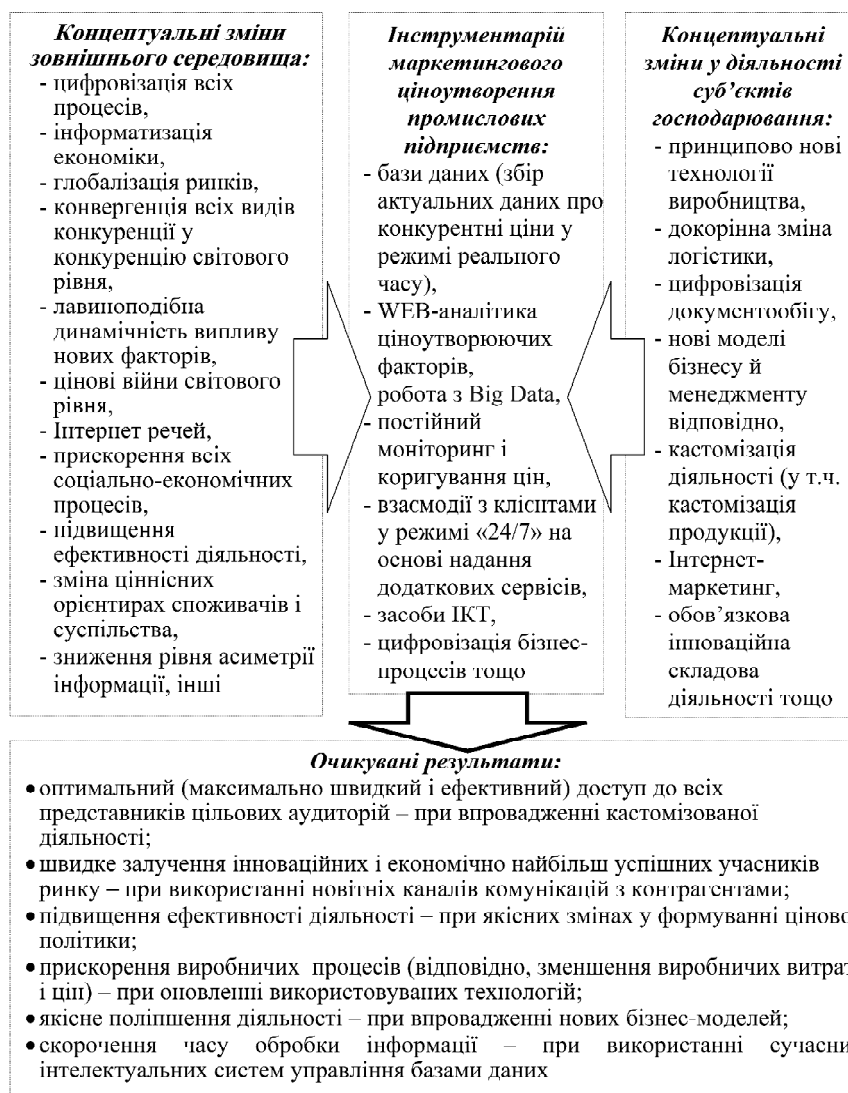

Рис. 1. Інструментарій маркетингового ціноутворення промислових підприємств в умовах розвитку глобалізаційних процесів

робників і країн, який використовується у ціноутворенні у промисловій сфері.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

До основних вимог ведення бізнесу у нових умовах господарювання, що формуються під впливом цифрової економіки, ми відносимо такі:

— необхідність регулярної взаємодії з клієнтами на основі використання сучасних засобів комунікацій, надання сервісів, кастомізація продукції;

— впровадження нових систем управління базами даних;

— інтеграція і обробка великих баз даних і прийняття "розумних" рішень;

— поліпшення управління на основі гнучкої структури, виконання кінцевих взаємопов'язаних процесів;

— інноваційність та постійне оновлення технологій;

— нові бізнес-моделі (економічні, менеджменту);

— соціально-орієнтована культура бізнесу.

На вибір нових інструментів, які промислові підприємства використовують у процесі ціноутворення впливають, з одного боку, парадигмальні зміни, що відбуваються у зовнішньому середовищі (рис. 1), а з іншого — потенціал самого суб'єкта господарювання (тобто його можливості й ресурси).

Їх застосування надає можливість промисловим підприємствам більш ефективно реалізовувати маркетингову політику ціноутворення, поліпшити конкурентні позиції на ринку в нових умовах господарювання.

Важливе значення у процесах ціноутворення має вид економічної політики, яку реалізує держава. Так, наприклад, за результатами моніторингу Global Trade Alert (яке проводить дослідження на світовому рівні про державні втручання, що можуть вплинути на зовнішню торгівлю товарами і послугами, іноземні інвестиції та міграцію робочої сили, з листопада 2008 р.) у 2018 р. уряди країн світу втручалися у глобальну торгівлю 1870 разів (у т.ч. 1470 захисних заходів та 400 — норм, направлених на лібералізацію глобальної торгівлі). Зокрема, у виробництві і реалізації повітряних і вакуумних насосів, повітряних або інших газових компресорів та вентиляторів, витяжок для вентиляції або рециркуляції з вентилятором, з фільтрами або без них до топ-10 держав, які здійснювали шкідливий вплив Global Trade Alert віднесено такі (рис. 2) [10]:

- Китай — 14,1% (102 втручання);
- Індія — 5,3% (38 втручання);
- Аргентина — 3,2% (23 втручання);
- Німеччина — 3% (22 втручання);
- Індонезія — 2,9% (21 втручання);
- Росія — 2,5% (18 втручання);
- Туреччина — 2,1% (15 втручання);
- Об'єднане Королівство — 2,1% (15 втручання);
- Бразилія — 2,1% (15 втручання);
- Швеція — 1,8% (13 втручання);
- Італія — 1,8% (13 втручання).

Політичними та економічними інструментами таких втручання стали:

- субсидіювання (експорту, імпорту, внутрішні стимулюючі субсидії),
- ліцензування (імпортне, експортне),
- квотування,
- страхування (експорту),
- пільги (податкові для експорту, з податків по соціальному страхуванню, для інвестицій),
- мита (антидемпінгове, компенсаційне, імпортне),
- заходи (нетарифного регулювання, регулювання експорту, антидемпінгові),
- фінансова підтримка (пільгові експортні кредити, державна підтримка і допомога на зовнішніх ринках, фінансові гранти),
- обмеження (тимчасове обмеження імпорту, імпортна блокада),

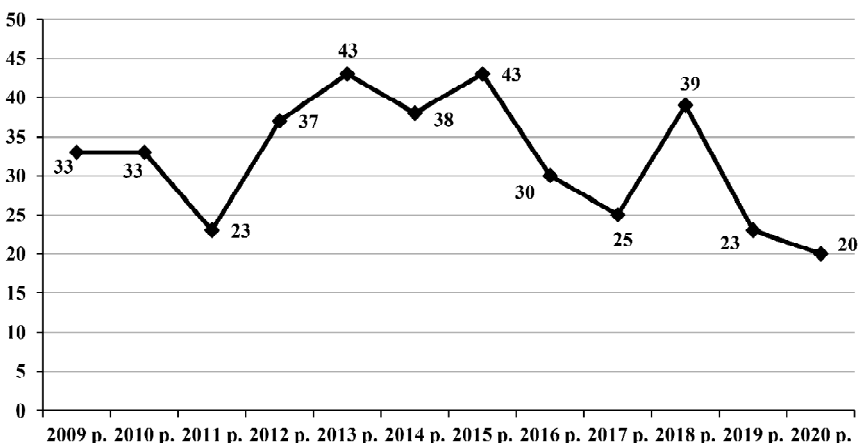

Рис. 2. Шкідливі втручання держав у виробництво і реалізацію повітряних і вакуумних насосів, повітряних або інших газових компресорів та вентиляторів, витяжок для вентиляції або рециркуляції з вентилятором, з фільтрами або без них, од., 2009—2020 рр.

Джерело: [10].

— загальні захисні гарантії (захист інвестицій, преференції) тощо.

Окремі приклади застосовуваних різними державами інструментів втручання у виробництво і реалізацію повітряних і вакуумних насосів, газових компресорів і вентиляторів, витяжок для вентиляції або рециркуляції з вентилятором, з фільтрами або без них представлено у таблиці 1.

До найбільш вживаних інструментів політики втручання Global Trade Alert віднесено: імпортний тариф (166 разів), фінансовий грант (76), податкові пільги для експорту (30), фінансова торгівля (28), вимога ліцензування імпорту (18) [10].

Політика протекціонізму, хоч і спрямована на обмеження міжнародної торгівлі, проте сприяє підтримці та розвитку національного товаровиробника. За 10 років українським урядом впроваджено 94 заходи протекціонізму, по відношенню до торгівлі з 101 країною (РФ, КНР, ФРН, Польща, Франція, Австрія, Італія, Білорусь, Угорщина, Туреччина тощо). Ключовими інструментами захисту українського виробника стали: антидемпінгові заходи (15 актів), імпортне мито (8), імпортне ліцензування (6), експортне ліцензування (4), загальні захисні гарантії (4). Але й країни світу запровадили проти українських виробників 1176 заходів (у т.ч. 247 заходів з боку РФ — це найбільше), які стосуються [10; 11]:

- металургії (продукція з чорних металів та сталі — 244, чорні метали та сталь — 110),
 - автомобілебудування (122),
 - машинобудування (сільськогосподарська техніка — 96),
 - сільського господарства (зернові — 93).
- Отже, як свідчать результати міжнародного моніторингу виробничо-торгівельної

Таблиця 1. Деякі види та інструменти державних втручань у виробництво і реалізацію повітряних і вакуумних насосів, газових компресорів і вентиляторів, витяжок для вентиляції або рециркуляції з вентилятором, з фільтрами або без них

Держава	Сутність	Інструмент	Джерело	Анонсовано
1	2	3	4	5
Російська Федерація	Уряд Росії виділив додаткові кошти на транспортні субсидії місцевим машинобудівним підприємствам	Експортна субсидія	Постанова Уряду РФ N2746-р (у зв'язку з COVID-19) http://government.ru/news/40697/ , http://static.government.ru/media/files/9tuFbPF1Eyn4xOfvK15HUGdxc1pXumdD.pdf	24.10.2020 р.
Пакистан	Пакистан збільшив прострочене поворотне мито на виробництво і експорт вентиляторів	Податкові пільги для експорту	CPO 859 (I) / 2020 http://download1.fbi.gov.pk/SROs/2020911149541373NotificationElectricFan.pdf	10.09.2020 р.
Російська Федерація	Уряд Росії оголосив про схему субсидій для підтримки будівництва криогенних АЗС уздовж федеральних трас	Стимул за локалізацію	Постанова Уряду РФ N1308 http://government.ru/docs/40348/ , http://static.government.ru/media/files/19R4MvTR0ZUHQQAtsGqdQvP0ZbbB15wK.pdf	29.08.2020 р.
Туреччина	Уряд Туреччини ввів додаткові мита на широкий спектр товарів	Імпортний тариф	Офіційний вісник Туреччини, «Італат Реджо Караріна Ек Карар. №: 2582, №: 2565 та інші», Указ про внесення змін до Указу про режим імпорту. https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/06/20200628-19.pdf https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/05/20200520-10.pdf	24.09.2020 р. 28.06.2020 р. 20.5.2020 р. 11.5.2020 р.
Саудівська Аравія	Митне управління Саудівської Аравії оголосило про підвищення ставок митних зборів, яке, як очікується, торкнеться більш ніж 2000 тарифних позицій	Імпортний тариф	Новини Аль-Борса. Королівство публікує список товарів, митні збори на які будуть збільшені. Травень 30, 2020. https://alborsaenews.com/app/uploads/2020/05/1590835573_225_1021081_.pdf	18.06.2020 р.
Російська Федерація	Уряд Росії оголосив новий перелік товарів, на які поширюються обмеження доступу до державних закупівель	Доступ до державних закупівель	Постанова Уряду РФ №617 «Про обмеження допуску окремих видів промислових товарів, що походять з іноземних держав, здійснення закупівель для державних і муніципальних потреб» (Про обмеження доступу деяких товарів іноземного виробництва до державних закупівель для державних і муніципальних потреб), http://government.ru/docs/39621/	30.04.2020 р.
Ізраїль	Уряд Ізраїлю ввів тимчасову ліцензійну вимогу на експорт певного медичного обладнання та пристроїв	Вимога експортного ліцензування	Міністерство економіки та промисловості: «Отримання ліцензії на експорт певного обладнання необхідно для економіки, щоб мати справу з Corona virus». https://www.gov.il/BlobFolder/service/export-essential-equipment-corona/he/corona-export-order-correction-3.pdf	07.04.2020 р.
Японія	Кредит JICA на експорт японських турбін в Таїланд. Азіатський банк розвитку використовував кредит JICA, відомий як LEAP («Ведучий фонд приватної інфраструктури Азії»), для часткового фінансування будівництва газової електростанції з комбінованим циклом в Таїланді	Фінансова торгівля	Підтримка енергетичного циклу JICA через цільовий фонд енергетичного циклу «LEAP» в Східно-тайландському економічному коридорі https://www.jica.go.jp/press/2019/20191120_10.html	20.11.2019 р.
Японія	Фінансування JBIC придбання Praxair, Inc. компанією Taiyo Nippon Sanso Corporation	Фінансова допомога на зовнішньому ринку	Фінансування придбання компанією Taiyo Nippon Sanso Corporation європейського бізнесу корпорації США Praxair, Inc. https://www.jbic.go.jp/ja/information/press/press-2019/1105-012721.html	05.11.2019 р.
Китай	Уряд Китаю оголосив про набуття чистості нового раунду тарифів (відповідних мит) на деякі імпортовані товари з США на 75 млрд доларів	Імпортний тариф	КНР Державна рада Тарифи та податки Standards комісії, HTTP://gss.mof.gov.cn/zhengwuxinxi/zhengcefabu/201908/t20190823_3372928.html	23.08.2019 р. 15.12.2019 р.

Джерело: складено за матеріалами [10].

діяльності, промислова продукція машинобудівельної галузі є стратегічно важливою для держав і тому передусім підпадає під регламентування. Для зовнішніх гравців ринку це означає появу/нааявність додаткових бар'єрів або неможливості взагалі роботи на такому ринку.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що на рівні окремих суб'єктів господарювання сучасний інструментарій ціноутворення розши-

рений засобами ІКТ, WEB-аналітики тощо, а на рівні окремих країн — це інструменти цінового і нецінового впливу, які спрямовані на захист національних товаровиробників.

Подальші наукові розвідки можуть бути спрямовані на формування економіко-математичної моделі ціноутворення, яка враховує зазначені особливості та чинники впливу на ціни.

Література:

1. Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України. Постанова ВР України №916-XIV від 13.07.1999 р. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 37, ст. 336. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/916-14#Text>

2. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН "Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року". URL: <http://sdg.org.ua/ua/resources-2/344-2030-2015>

3. Макаревич А. Индустрия 4.0: Какие перемены грядут на рынке услуг. Дело. 17 февраля 2017. URL: <https://delo.ua/business/industrija-40-kakie-peremeny-grjadut-na-rynke-uslug-328161/>

4. Пуха Ю. Индустриальная революция 4.0 / Юрий Пуха. Октябрь 2017. URL: <https://www.pwc.ru/ru/assets/pdf/industry-4-0-pwc.pdf>

5. Жданко Є.С. Розвиток механізмів ціноутворення в управлінні виробничо-господарською діяльністю підприємства: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.04; Приазов. держ. техн. ун-т. Маріуполь, 2008. 20 с.

6. Кожушкін М.Е. Організаційний механізм формування витрат і управління ціноутворенням при виробництві трубної продукції з нержавіючих марок сталі: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.04; Приазов. держ. техн. ун-т. Маріуполь, 2009. 22 с.

7. Мардус Н.Ю. Цінове позиціонування товарів виробничо-технічного призначення в системі маркетингу: автореф. дис.... канд. екон. наук: 08.00.04; Сум. держ. ун-т. Суми, 2013. 20 с.

8. Рябченко І.М. Теоретико-методичні засади маркетингового ціноутворення на машинобудівних підприємствах: автореф. дис.... канд. екон. наук: 08.00.04; Сум. держ. ун-т. Суми, 2015. 20 с.

9. Мазур О.Є. Ринкове ціноутворення: навчальний посібник. К.: "Центр учбової літератури", 2012. 480 с.

10. Глобальная динамика. Global Trade Alert. URL: https://www.globaltradealert.org/global-dynamics/area_all/year-from_2018/year-to_2018

11. Чи потрібен Україні протекціонізм? Український інститут майбутнього. URL: <https://uifuture.org/publications/24726-chy-potriben-ukraini-protekcionizm/>

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (1999), The Resolution "The concept of scientific-technological and innovative development of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/916-14#Text> (Accessed 4 January 2021).

2. UN General Assembly (2015), The Resolution "Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development", available at: <http://sdg.org.ua/ua/resources-2/344-2030-2015> (Accessed 4 January 2021).

3. Makarevich, A. (2017), "Industry 4.0: What changes are coming in the services market". Delo, [Online], vol. 17.02.2017, available at: <https://delo.ua/business/industrija-40-kakie-peremeny-grjadut-na-rynke-uslug-328161/> (Accessed 4 January 2021).

4. Pooh, Y. (2017), "The Industrial Revolution 4.0", [Online], available at: <https://www.pwc.ru/ru/assets/pdf/industry-4-0-pwc.pdf> (Accessed 4 January 2021).

5. Zhdanko, E.S. (2008), "Development of pricing mechanisms in the management of production and economic activity of the enterprise". Ph.D. Thesis, Economy, Priazov. state tech. un-t., Mariupol, Ukraine.

6. Kozhushkin, M.E. (2009), "Organizational mechanism of cost formation and pricing management in the production of pipe products from stainless steel grades". Ph.D. Thesis, Economy, Priazov. state tech. un-t., Mariupol, Ukraine.

7. Mardus, N. Yu. (2013), "Price positioning of goods for production and technical purposes in the marketing system". Ph.D. Thesis, Economy, Sum. state un-t., Sumy, Ukraine.

8. Ryabchenko, I.M. (2016), "Theoretical and methodological principles of marketing pricing in machine-building enterprises". Ph.D. Thesis, Economy, Sum. state un-t., Sumy, Ukraine.

9. Mazur, O. Ye. (2012), Rynkove tsinoutvorennia [Market pricing], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.

10. Global Trade Alert (2018), "Global dynamics", available at: https://www.globaltradealert.org/global_dynamics/area_all/year-from_2018/year-to_2018 (Accessed 4 January 2021).

11. Ukrainian Institute of the Future (2020), "Does Ukraine need protectionism?", available at: <https://uifuture.org/publications/24726-chy-potriben-ukraini-protekcionizm/> (Accessed 4 January 2021).

Стаття надійшла до редакції 01.02.2021 р.